

**Хороновський О. І.,**  
кандидат юридичних наук,  
здобувач відділу аспірантури і докторантури  
Національної академії Служби безпеки України

## **РОЛЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПРОТИДІІ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ НА ШКОДУ ОБ'ЄКТАМ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ**

### **THE ROLE OF THE SECURITY SERVICE OF UKRAINE IN COUNTERING ACTIVITIES TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIMINAL GROUPS TO THE DETRIMENT OF CRITICAL INFRASTRUCTURE OBJECTS**

В статті розглянуто основоположні нормативно-правові актів, які визначають засади функціонування органів державної безпеки з питань протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури.

Констатовано, що виконання Службою безпеки України (далі – СБ України) визначених чинним законодавством обов'язків без охоплення питань діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури є практично неможливим.

Органи державної безпеки у національній системі захисту критичної інфраструктури реалізують свою компетенцію як державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями та виконують визначені у статті 19 Закону України «Про критичну інфраструктуру» функції державного органу, відповідального за забезпечення формування та реалізацію державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури». Визначено, що основним елементом організації протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури, є чітке визначення переліку таких об'єктів й формування відповідного реєстру.

Зроблено висновок, що роль СБ України як суб'єкта захисту критичної інфраструктури від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань полягає у наступному: по-перше, вказаний орган є не просто правоохоронним, а має спеціальне призначення, оскільки є відповідальним за державну безпеку у всіх сферах життя держави, у тому числі критичної інфраструктури; по-друге, СБ України зобов'язана здійснювати контрольно-розвідувальну діяльність з метою виявлення існуючих та потенційних загроз економічному потенціалу держави, який по суті включає в себе об'єкти критичної інфраструктури; по-третє, права СБ України, зокрема здійснювати оперативно-розшукову діяльність, на цілком законній основі зобов'язують її підрозділи вживати заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинної діяльності на шкоду об'єктам критичної інфраструктури; по-четверте, СБ України входить до системи державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю.

**Ключові слова:** *орган державної безпеки, контрольно-розвідувальна діяльність, національна безпека, загрози економічному потенціалу держави, оперативні підрозділи, боротьба з організованою злочинністю.*

The article examines the fundamental normative legal acts that determine the principles of the functioning of state security bodies on countering the activities of transnational organized criminal groups to the detriment of critical infrastructure objects.

State security bodies in the national critical infrastructure protection system exercise their competence as a special purpose state body with law enforcement functions and perform the functions of a state body responsible for ensuring the formation and implementation of state policy in the field of critical infrastructure protection defined in Article 19 of the Law of Ukraine «On Critical Infrastructure». It was determined that the main element of the organization of countermeasures against the activities of transnational organized criminal groups to the detriment of critical infrastructure objects is a clear definition of the list of such objects and the formation of a corresponding register.

It was concluded that the role of the Security Service of Ukraine as a subject of protection of critical infrastructure from the activities of transnational organized criminal groups is as follows: firstly, the specified body is not just law enforcement, but has a special purpose, as it is responsible for state security in all spheres of state life, including critical infrastructure; secondly, the Security Service of Ukraine is obliged to carry out counterintelligence activities in order to

identify existing and potential threats to the economic potential of the state, which essentially includes critical infrastructure objects; thirdly, the rights of the Security Service of Ukraine, in particular to carry out operational and investigative activities, on a completely legal basis oblige its units to take measures to prevent, timely detect and stop criminal activity to the detriment of critical infrastructure objects; fourthly, the Security Service of Ukraine is part of the system of state bodies that fight against organized crime.

**Key words:** *state security bodies, counter-intelligence activities, national security, threats to the economic potential of the state, operational units, the fight against organized crime.*

Питанням транснаціональної організованої злочинності присвячували свої праці доволі багато дослідників. Теоретичним основам протидії транснаціональній організованій злочинності присвячено роботи О.М. Бандурки, М.Г. Вербенського, В.В. Голіни, О.М. Джужи, О.Ф. Долженкова, В.М. Дрьоміна, Г.П. Жаровської, А.П. Закалюка, Н.А. Зелінської, О.В. Козаченко, В.П. Коржа, Г.П. Пожидаєва, І.В. Пшеничного, Е.В. Расюка, Є.Д. Скулиша, Є.Л. Стрельцова, М.І. Хавронюка та ін.

Визнаючи значимість здобутків означених науковців, слід зазначити, що у вітчизняній правничій науці фактично немає спеціальних досліджень, що стосуються саме транснаціональної організованої злочинності у сфері функціонування критичної інфраструктури, визначення ролі та місця спеціальних служб у протидії цьому соціально негативному явищу.

Таким чином, актуальним постає питання обґрунтування життя СБ України, як однією з найголовніших спеціальних служб нашої країни, заходів з протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури.

Зазначимо, що чинним законодавством СБ України наділено рядом обов'язків, серед яких доцільно виділити обов'язок:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України;

2) здійснювати заходи контррозвідального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

3) здійснювати контррозвідальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних Сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства [1].

Виконання СБ України вищевказаних обов'язків без охоплення питань діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури є практично неможливим. Зазначена категорія злочинності безумовно: перешкоджає вирішенню проблем соціально-економічного будівництва держави, науково-технічного прогресу, інших питань, пов'язаних з національною безпекою України; загрожує державним інтересам у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності; має негативний вплив на сфери енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливі об'єкти інших галузей господарства; та безперечно потребує від органів державної безпеки відповідних заходів реагування.

Закон України «Про критичну інфраструктуру» відносить СБ України до суб'єктів національної системи захисту критичної інфраструктури; покладає на органи державної безпеки окремі функції з питань формування та/або реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури; визначає завдання операторів критичної інфраструктури щодо негайного інформування СБ України про інциденти, пов'язані з порушеннями систем фізичної безпеки та кібербезпеки, а також інформування СБУ про загрози та ризики диверсій, терористичних актів, актів кібертероризму проти систем управління, операційних та інших систем об'єктів критичної інфраструктури, надзвичайних ситуацій або інших небезпечних подій на важливих державних об'єктах [2].

На нашу думку, основним елементом організації протидії діяльності транснаціональних

організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури, є чітке визначення переліку таких об'єктів й формування відповідного реєстру. У цьому сенсі варто звернути увагу на наявну тенденцію до поступового розширення нормативно визначеного переліку секторів критичної інфраструктури. Так, у грудні 2022 року до цього переліку було вкотре внесено зміни [3], у результаті чого у нього з'явилась низка нових секторів, серед яких, сектор «Національна безпека». Секторальним органом щодо зазначеного сектору визначено СБ України.

З того часу СБ України у національній системі захисту критичної інфраструктури:

– реалізує свою компетенцію як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, зокрема здійснює контррозвідувальний захист об'єктів критичної інфраструктури (являється функціональним органом);

– виконує визначені у статті 19 Закону України «Про критичну інфраструктуру» функції державного органу, відповідального за забезпечення формування та реалізацію державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури в секторі «Національна безпека» (є секторальним органом).

При цьому перша складова поширюється на всі без винятку складові критичної інфраструктури, як об'єкт контррозвідувального захисту, а друга – лише на ті, котрі належать до сектора, для якого СБ України визначено секторальним органом. Тобто виконання функцій секторального органу не замінює, а доповнює здійснюваний СБ України контррозвідувальний захист об'єктів критичної інфраструктури, який за своїм змістом охоплює інше коло питань й стосується значно ширшого кола об'єктів.

Таким чином, можемо констатувати, що завдання СБ України з протидії діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури в контексті забезпечення державної безпеки охоплюються контррозвідувальним захистом об'єктів критичної інфраструктури, до яких відносяться підприємства та установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації),

продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення [4].

Відповідно до Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», спеціально уповноваженим органом у сфері контррозвідувальної діяльності є СБ України. Метою контррозвідувальної діяльності є попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення. Однією з підстав для проведення контррозвідувальної діяльності являється виконання визначених законом завдань щодо контррозвідувального забезпечення економічного, інформаційного, науково-технічного потенціалу, оборонно-промислового і транспортного комплексів та їх об'єктів [5]. Таким чином, з метою недопущення завдання шкоди об'єктам критичної інфраструктури в результаті діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань, підрозділи СБ України в рамках відповідних контррозвідувальних справ вживають весь комплекс передбачених цим законом контррозвідувальних, пошукових, режимних та адміністративно-правових заходів.

В свою чергу, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» до підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність відносить оперативні підрозділи Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки СБ України, а завданням оперативно-розшукової діяльності визначає пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривної діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Отже, виявлення фактів протиправної діяльності транснаціональних організованих злочинних

угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури може здійснюватися у ході оперативно-розшукової діяльності, а здобуті матеріали використовуватись: як приводи та підстави для початку досудового розслідування; для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами у кримінальному провадженні; для попередження, виявлення, припинення і розслідування кримінальних правопорушень, розвідувально-підривних посягань проти України, розшуку осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, та осіб, які безвісти зникли; для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, а також співробітників розвідувальних органів України та їх близьких родичів, осіб, які конфіденційно співробітничать або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей; для взаємного інформування підрозділів, уповноважених здійснювати оперативно-розшукову діяльність, та інших правоохоронних органів; для інформування державних органів відповідно до їх компетенції [6].

Крім того, Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» відносить СБ України до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю. Серед основних напрямів боротьби з організованою злочинністю цей закон визначає:

- запобігання виникненню організованих злочинних угруповань;
- виявлення, розслідування, припинення і запобігання правопорушенням, вчинюваним учасниками організованих злочинних угруповань, притягнення винних до відповідальності;
- протидія використанню учасниками організованих злочинних угруповань у своїх інтересах об'єднань громадян і засобів масової інформації [7].

Крім того, слід зазначити, що відповідно до статистичних даних ОГП, за матеріалами органів державної безпеки розслідується близько 8–9% від загальної кількості кримінальних проваджень за фактами діяльності організованих груп та злочинних організацій [8].

Водночас, слід зазначити, що однією з ключових вимог на старті реформи СБ України,

яку озвучували фахівці з безпеки і міжнародні партнери було позбавлення органів державної безпеки функцій розслідування економічних та корупційних злочинів.

Відповідно до норм чинного законодавства дана категорія справ не є підслідною СБ України. Проте, зараз доволі поширена практика, коли прокурори та слідчі правоохоронних органів залучають співробітників СБ України до проведення обшуків, інших слідчих і оперативно-розшукових дій у зазначених справах. У суспільства складається хибне уявлення, що справу розслідує СБ України. Наприклад, тільки протягом 2019 року до СБ України надійшли близько 7 тис. доручень слідчих (прокурорів) від інших правоохоронних органів. Більшість із них не належать до компетенції СБ України [9].

Таким чином, вважаємо, що в основі протидії СБ України діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань на шкоду об'єктам критичної інфраструктури повинні виконуватись функції щодо запобігання та виявлення, а також припинення злочинних посягань лише в частині скерування отриманих матеріалів в порядку статей 214, 216 КПК України до органів досудового розслідування. Безпосереднім їх розслідуванням повинні займатись правоохоронні органи до підслідності яких віднесені ті чи інші кримінальні правопорушення, при цьому не зловживаючи правом слідчого (прокурора) щодо залучення оперативних підрозділів СБ України до виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в рамках розслідування даної категорії справ.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми, на наше переконання, є внесення змін до статті 41 КПК України «Оперативні підрозділи» в частині визначення права слідчого, дізнавача, прокурора надавати письмові доручення лише оперативним підрозділам того органу, до підслідності якого відноситься кримінальне правопорушення [10].

Отже, підсумовуючи, зробимо висновок, що роль СБ України як суб'єкта захисту критичної інфраструктури від діяльності транснаціональних організованих злочинних угруповань полягає у наступному: по-перше, вказаний орган є не просто правоохорон-

ним, а має спеціальне призначення, оскільки є відповідальним за державну безпеку у всіх сферах життя держави, у тому числі критичної інфраструктури; по-друге, СБ України зобов'язана здійснювати контррозвідальну діяльність з метою виявлення існуючих та потенційних загроз економічному потенціалу держави, який по суті включає в себе об'єкти критичної інфраструктури; по-третє, права

СБ України, зокрема здійснювати оперативно-розшукову діяльність, на цілком законній основі зобов'язують її підрозділи вживати заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинної діяльності на шкоду об'єктам критичної інфраструктури; по-четверте, СБ України входить до системи державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.
2. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 № 1882-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>.
3. Про внесення змін до постанови КМУ від 09.10.2020 № 1109 : постанова КМУ від 16.12.2022 № 1384. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення 04.08.2023).
4. Верголяс О. О. Реформування системи захисту та підвищення стійкості критичної інфраструктури України в розрізі актуальних загроз. URL: <https://coolyanews.info.html>.
5. Про контррозвідальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text>.
6. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18.02.1992 № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.
7. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю : Закон України від 30.06.1996 № 3341-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>.
8. Статистика ОГП. Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями : веб-сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-rezultati-borotbi-z-organizovanimi-grupami-ta-zlochinnimi-organizacijami-2>.
9. Реформа СБУ : веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/reforma-ssu>.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.